■ כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות ■

בסודשיח

■ בס"ד ■ יום שני ■ פרשת מקץ ■ גיליון חנוכה ■ כ"ג כסלו ה'תשע"ח ■ 11.12.2017 ■ גליון מס' 457 ■

תפוצה לכל קהילות ישראל

בור של יוסף וחנוכה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בתוך הלכות חנוכה שהובאו בגמרא בפרק שני במסכת שבת. מובא: (שם כב א): "וא"ר כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום: מאי דכתיב: 'והבור ריק אין בו מים'? ממשמע שנאמר: 'והבור ריק' איני יודע שאין בו מים, אלא מה תלמוד לומר: 'אין בו מים' - מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו". והנה הדרשה הזו על בורו של יוסף מובאת בגמרא בתוך תוכה של סוגית חנוכה, כשלפניה ההלכה על נר חנוכה ולאחריה עוד ההלכה על נר חנוכה והדרשה בתווך. ונשאלת השאלה מה מיקומה של הדרשה הזו בתוך סוגית חנוכה? ונראה שחכמינו בדרשתם זו מתמצתים את הוויכוח שהיה בין המתייוונים והחשמונאים: בדרשה הזו ישנם כמה סמלים: בור, מים, נחשים ועקרבים, ובפענוח הסמלים נוכל לחשוף את הרעיון המובע בדרשה זו. המים מסמלים את התורה כדרשת חז"ל: "נמשלו דברי תורה למים" (עיין רמב"ם, הל' ת"ת, פ"ג ה"ט), ואם המים הם התורה, הרי הבור המכיל את המים הוא עם ישראל. ועל זה היה המאבק בתקופת החשמונאים, כשהיוונים ומשתפי הפעולה שלהם המתייוונים, בקשו להחליף את מסורת התורה בתרבות יוון, וטענתם היתה: שעם כל הנוסטלגיה למסורת הדורות, אין עם ישראל צריך להתנגד לדרישות היוונים המבקשים להשליט בישראל את תרבותם "המתקדמת", הם ראו בדרישות היוונים מלחמת־תרבות רגילה, ככל מלחמות־התרבות המתרגשות בין העמים, שלא כדאי בשבילה להתגרות במעצמה העולמית של אז, ואולי לסכן בכך את קיומו של עם ישראל, לדעתם גם אם מריקים את "בורו־של־עם־ישראל" ממי התורה, אין הדבר בלתי הפיך אלא אפשר למצוא למסורת ישראל תחליף, עדיין אפשר למלא את הבור הישראלי בתחליפים אחרים מתרבות העולם, במשקים שלמראה העיניים הם נראים אפילו טעימים ויקרים יותר. לעומתם, טענו החשמונאים, שיש כאן טעות יסודית בהבנת מהותו של עם ישראל. לא ככל העמים בית ישראל, בעוד בכל אומה ולשון אפשר להחליף את המסורת והתרבות העכשווית שלהם בתרבות אחרת מבלי לגרום נזק של ממש לאומה בעתיד, משא"כ עם־ישראל שעליו אמרו: "אין אומתנו אומה אלא בתורותיה", שהתורה אינה בשבילה "תרבות" אלא סם חיים, ואם חלילה תחדל אי פעם התורה להתקיים בעם ישראל, לא רק שייווצר חלל ריק אשר אפשר למלאו בתכנים אחרים, אלא אם "מים (=תורה) אין בו" - כי אז "נחשים ועקרבים יש בו". כי העדר התורה בישראל מביא כליה בלתי הפיכה, עד שישראל יאבד את זהותו הלאומית ואת החוסן המוסרי שלו, גם אם יאמץ לעצמו את "המתקדם" שבתרבות האנושית. על כן המאבק עם המתיוונים אינו מלחמת־תרבות אלא מלחמת־קיום, מלחמה רוחנית לחיים ולמות.

סכנת שנאת אחים!!!

הסבר נוסף מדוע בורו־של־יוסף הובא בתוך סוגית חנוכה אפשר לבאר גם בדרך זו: שלוש סכנות מאיימות על קיומו של עם ישראל בחייו ההיסטוריים, האחת היא ההשמדה הפיזית, כמו שאנו אומרים: "בכל דור ודור קמים עלינו לכלותינו". השנייה היא סכנת ההתבוללות הרוחנית, והשלישית היא סכנת החורבן הפנימי כתוצאה ממלחמת־אחים ושנאת־חנם בתוך בית־ישראל פנימה. שלושת הסכנות הללו פקדו אותנו בתקופת בית־שני, סכנת ההשמדה הפיזית הייתה בימי מרדכי ואסתר כאשר המן הרשע בקש להשמיד, להרוג ולאבד את כל היהודים, ובחסדי שמים זממם לא יצא אל הפועל ונתקיים בישראל "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם".

הסכנה השנייה היא סכנת ההתבוללות הרוחנית, שהיתה בימי החשמונאים. "בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך". "ושם הנהר השלישי חדקל - זו יון, שהייתה חדה וקלה בגזרותיה על ישראל ואומרת להם: כתבו על קרן השור שאין לישראל חלק באלקי ישראל" (ויק"ר פר' יג) וגם כאן בחסדי שמים נעשתה לישראל תשועה גדולה "וחזרה המלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני"

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

פרטי דין גר שנתגייר באמצע חנוכה
מהר"ש קלוגר דן בחכמת שלמה סי' תרע"ז בשאלה, מה דין גר שנתגייר או קטן שהגדיל באמצע ימי חנוכה, האם כל הנרות מצוה...
המשך בעמי 2

שויית חורף
היכן נדליק נרות חנוכה באותו לילה? בבית מארחינו בדרום אפריקה? להדליק בביתנו ברעננה על ידי שליח?
המשך בעמי 3

על השטרות החדשים של בנק ישראל
בפרשתנו פרשת מקץ (בראשית מ"ד, א') כתוב: ושים כסף איש בפי אמתחתו. הנה משרד האוצר ובנק ישראל הנפיקו בימים אלה...
המשך בעמי 4

סיפור לשבת
כשהקיסר מכיר טובה
"שו"ת מלמד להועיל" חובר ע"י הגאון רבי דוד צבי הופמן זצ"ל, שהיה מגדולי הפוסקים בגרמניה. הגרד"צ זצ"ל השיב את רוב...
המשך בעמי 6

שביבים
■ וישמע ראובן ויצילהו מידם / הקשר בין פרשת יוסף ואחיו לימי החנוכה
■ יום השמש
■ פרפראות לחנוכה
■ לקבץ ולסחוט
■ אורות דחנוכה
המשך בעמי 7

(רמב"ם, הל' חנוכה פ"ג ה"א).והנה על שתי הסכנות הללו הצליח עמנו בחסדי שמים להתגבר ולצאת מהם מחוזקים יותר. רק הסכנה השלישית, סכנת "בורו של יוסף" שהיא המסמלת יותר מכל את מלחמת האחים ושנאת חנם, לא הצלחנו להתגבר והיא שהכריעה אותנו בסופו של הבית־השני, החריבה את ביתנו והגלתה את ישראל מארצו. הסכנה הזו היא האיומה מכולם, היא המאיימת על קיומנו ועלינו להישמר ממנה מכל משמר. על כן מדי שנה בשנה, בבואנו לחגוג את נס החנוכה, מצאו חז"ל לנכון להזכיר לנו בתוך סוגית חנוכה את "בורו של יוסף", כתזכורת ואזהרה שכל נסי ההשגחה שהושיעו אותנו מניסיונות ההשמדה של צרנו מבחוץ, אשר בקשו לכלותינו פיזית או רוחנית, כל הנסים הללו אינם עומדים מפני סכנת שנאת החינם ומלחמת אחים שבתוכנו, שהראשון שבהם היה ביחסי יוסף ואחיו. ותזכורת זו היא אקטואלית גם בימינו, שעם חידוש ממלכתיות ישראל בארצו חייבים אנו להגביר בתוכנו את האחדות והאהבה, לשמירת עצמאותנו וביצור גאולתנו.

פרטי דין גר שנתגייר באמצע חנוכה

מהרי"ש קלוגר דן בחכמת שלמה סי' תרע"ז בשאלה, מה דין גר שנתגייר או קטן שהגדיל באמצע ימי חנוכה, האם כל הנרות מצוה אחת הם וכיוון שהיה פטור בתחילתם פטור מכולם או שכל לילה ולילה מצווה בפני עצמה. וכי דלכאו' נחלקו בזה הראשונים, דעת השלטי גבורים במסי שבת, שאם לא הדליק לילה אחד נר חנוכה שוב אינו מדליק, ובשו"ע פסק שאע"פ שלא הדליק לילה אחד מדליק שאר הלילות.

ומהרש"ק חילק בין עיקר הדין נר איש וביתו להידור המצווה, כי ההידור הוא כלול לכל חי הנרות כאחד, וכלשון חז"ל 'ימים הנכנסים, ימים היוצאים' אך עיקר המצוה מתחדשת מדי לילה בלילה, ולכן גם כשלא יוכל להדליק כמה מהלילות ידליק רק בלילה שכן יכול להדליק. ולפי דבריו אם לא הדליק כמה ימים ראשונים, היה צריך להדליק רק נר איש וביתו ביום שהוא כן מדליק. אך בשו"ע לא נפסק כך, וגם כשלא הדליק כמה ימים ראשונים, נקבע הדין שבליל חמישי מדליקין חמש נרות, כי כך היא המצוה לעצמה.

ועיי עוד בספר כלי חמדה להגאון מפלאצק שהאריך בחקירה זאת אם כל הלילות מצוה אחת או כל לילה מצוה בפני עצמה. והוכיח מנוסח הברכה שהיא מצוה אחת ארוכה לכל הלילות, וכמ"ש הראבי"ן והרוקח שכל מצווה שמקיימים אותה לאלתר מברכים בלשון 'עלי', וכל מצוה שנמשכת לזמן רב מברכים 'לי', ולכן מדליקים בנוסח 'להדליק נר חנוכה' כיון שזוהי מצוה אחת שנמשכת לכל הלילות, ומה שאין מברכים בלילה אחרון 'על הדלקתי' שלא רצו לחלק בנוסח הברכה בין לילה ללילה. הרי להדיא דס"ל שזוהי מצוה אחת ארוכה, וכדעת השלטי גבורים.וכן נחלקו לגבי ספירת העומר, לרוב הראשונים יש מצוה חדשה בכל יום, ודעת הבהי"ג הוא יחיד שכל ימי הספירה מצוה אחת ארוכה, והקשו עליו התוספות דלא יתכן שיהיה כן. ונפסק כשיטת הבהי"ג מצות ספק ברכות. ובספירת העומר מברכים 'על ספירת העומר' ולא 'לספור', ויתכן שהבהי"ג היה לו שיטה אחרת בהגדרת החילוק בין 'לי' ויעלי' שהרי יש י"ג שיטות בראשונים בהגדרת החילוק ביניהם. אין ברכת שהחיינו בכל לילה כיון שזמן הדלקתה מבעוד יום ואין הפסק ביניהם. והקשה הכלי חמדה שאם מצות נר חנוכה היא מצוה חדשה בכל לילה ולילה, א"כ היה צריך לברך ברכת שהחיינו בכל לילה ולילה? ותירץ שכיון שתחילת זמן הדלקתה ביום מלפני צאת הכוכבים, וכשיטת הראשונים שמדליקים משהו מבעוד יום, ואפי' מפלג המנחה, לכן אין הימים מפסיקים בין לילה ללילה, וסגי בברכת שהחיינו דלילה ראשון בלבד. משא"כ בשופר אי אפשר כלל לתקוע בלילה, והוה הפסק. וכתב השפת אמת בהגהה דהא שכתב גיסו השפתי צדיק דאם נאמר שנר חנוכה היא מצוה חדשה בכל לילה א"כ חייב ליתן 'כל רכושו', אין הכונה כל רכושו דווקא, אלא כעישורייתא דבי רבי, כל יום ויום לפי חשבון החומש שנשאר לו מהיום הקודם. וכמו שנתבאר לעיל.

מהרש"ק מחדש בספר החיים סי' תרע"א דלכו"ע גר שנתגייר באמצע ימי החנוכה, ידליק כדעת בית שמאי כמספר הימים הנכנסים, שאינו יכול להדליק כמספר הימים היוצאים הרי בימים שעברו עדיין היה גוי. וכן קטן שנתגדל בימי החנוכה הרי היה קטן באותם הימים. אך לא נהגו כדבריו כי יש לחלק בין קטן לגר כמ"ש המנחת חינוך, שכיון שהקטן כבר הדליק גם בימים ראשונים מדין חינוך, יוכל לספור כנגד הימים היוצאים. וכן לגבי הגר שנתגייר, הרי נפסק בשו"ע שאדם שלא הדליק כמה לילות ראשונים כשמדליק הרי הוא שווה לכל, ומדליק כמספר הנרות שכולם מדליקים. הרי שאין זה שייך ללילות הראשונים.

שו"ת חורף הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שואל ג. נ מרעננה: בעז"ה ביום ד' י"ח כסלו נמריא מארץ ישראל לביקור משפחתי וחופשה קצרה בדרום אפריקה עד מוצאי שבת חנוכה (כ"ח כסלו) שאז נטוס בחזרה לארץ ישראל. מאחר והטיסה היא זמן קצר לאחר צאת השבת אנו נצטרך מיד בצאת השבת לקחת מונית אל שדה התעופה, ואל ביתנו ברעננה נגיע רק ביום ראשון במהלך הבוקר. שאלתי היא היכן נדליק נרות חנוכה באותו לילה? בבית מארחינו בדרום אפריקה? להדליק בביתנו ברעננה על ידי שליח?

תשובה: כדי לענות על תשובה זו צריך להקדים את ההלכה הפשוטה שאדם צריך להדליק נרות חנוכה במקום בו הוא דר, ואם יש לו במדינה אחרת בית הנמצא בבעלותו אך אינו מתגורר בבית זה כללי[א], אינו יכול לקיים מצוות הדלקת נרות חנוכה בבית זה (על ידי שליח) אלא צריך להדליק במקום הוא דר[ב].

ומעתה יש לדון היכן הוא מקום הדיורים של אותה משפחה באותו לילה של מוצאי שבת חנוכה (והשנה בשנת תשע"ח הוא נר חמישי של חנוכה) מאחר ובתחילה הלילה הם ימצאו בבית מארחיהם בדרום אפריקה, אולם מיד צריכים הם לצאת לדרך, וממילא בשארית הלילה ישהו בדרכים (בעיקר במטוס) ומהבוקר שלמחרת והלאה יחזרו לביתם ברעננה.

והנה מבואר בפוסקים[ג] שאם אדם העתיק את דירתו עם משפחתו לימי החנוכה לבית אחר, אזי אע"פ שכל השנה כולה מתגורר במקום אחד, מכל מקום מאחר ובימי החנוכה אינו נמצא בביתו (וגם שאר בני הבית לא נמצאים בבית) הרי שמקום הדיורים שלו לגבי מצוות הדלקת נרות חנוכה הוא בבית שם הוא נמצא בימי החנוכה, ואין זה דומה להלכות 'יום טוב שני של גלויות' ששם המדד היכן דירתו העיקרית במהלך השנה כולה.

והנה על אף שהפוסקים הנ"ל דיברו על מי שעוקר את דירתו למשך ח' ימי חנוכה, נקטו הפוסקים[ד] שח' ימים הוא לאו דווקא, אלא בכל יום ויום צריכים אנו לדון מחדש היכן נמצא מקום דירתו, וגם אם ברוב ימי החנוכה נמצא בביתו, אך למשך יום אחד עקר את דירתו ביחד עם משפחתו לבית אחר, הרי שמקום הדלקתו משתנה ממקום למקום במהלך ימי החנוכה עצמם.

ומצוי הדבר במשפחות הנוסעות לשבת חנוכה להוריהם וכדו' שמאחר וביום השבת יאכלו וילונו בבית ההורים הרי שמקום הדלקתם הוא בבית הוריהם[ה].

אולם יש לדון עוד מה הדין במשפחה העוקרת את מקומה במהלך הלילה עצמו, ומצוי הדבר במוצאי שבת חנוכה, שבתחילת הלילה עדיין הם בבית ההורים, אך לאחר שעה קלה יארזו את מטלטליהם וישובו לביתם, ואו אז יש לדון היכן מקום הדלקתם, האם בבית הוריהם מאחר וצריכים אנו ללכת אחר זמן ההדלקה, או בביתם מאחר ושם ילונו ושם ישהו ברוב הלילה והיום שלמחרת.

ומצאנו בזה דעות שונות בפוסקים, יש הנוקטים[ו] שזמן ההדלקה הוא הזמן הקובע ולכן מקום ההדלקה הוא היכן ששהו בשבת, ומפוסקים אלו יש שהוסיף תנאי שבלבד שישהה שם חצי שעה לאחר הדלקת הנרות ורק לאחר מכן יצא לדרכו[ז], ויש הנוקטים שמאחר ובאותו לילה יישן בביתו הרי שמקום ההדלקה הוא בביתו ובפרט אם יגיע לביתו בשעה שעדיין לא כלתה רגל מן השוק[ח].

אולם יש לדעת ששונה הדבר במי שעוקר מדירתו הקבועה באמצע ימי החנוכה, וכגון חתן שמתחתן באחד ימי החנוכה, שבזה הסכמת הפוסקים שיש ללכת אחר זמן הדלקת הנרות, ואם נמצא בבית הוריו בזמן זה, הרי שמקום הדלקתו הוא בבית הוריו, שאינו דומה מי שעוקר מביתו הקבוע למי שעוקר מבית מארחיו ששהה שם רק לשבת[ט].

והנה בנידון דידן שצריכים לצאת מיד בצאת השבת מבית מארחיהם בדרום אפריקה אל עבר שדה התעופה ואינם יכולים להשתהות שם למשך חצי שעה נראה שלדעת רוב הפוסקים[ו] אינם יכולים להחשיב את בית מארחיהם למקום דירתם באותו לילה, אמנם גם את ביתם ברעננה אינם יכולים להחשיב כמקום דירתם מאחר ולא יגיעו אל ביתם אלא רק ביום ראשון בבוקר, ומאחר ועיקר שהותם בלילה זה הוא במטוס, ושם יאכלו ושם ישנו, נראה שיש להגדיר בעיקר את המטוס כמקום דירתם של אותו לילה.

הדלקת נר חנוכה במטוס

וכעת יש לברר מה הדין לגבי הדלקת נר חנוכה במטוס.

הנה דעת רוב הפוסקים[א] שכדי לקיים מצוות הדלקת נרות חנוכה צריך 'בית'[יא], וללא בית אינו יכול לקיים מצווה זו, ולכן מי שנמצא בדרכים בימי החנוכה ואין לו קורת גג לראשו או שהוא 'הומלס' אינו יכול לקיים מצווה זו[יג], אך יש לדון איזה סוג 'בית' צריך כדי לקיים מצווה זו, האם צריך גדרי 'בית' כמו לעניין מזוזה, וכל בית שפטור מהמזוזה אינו יכול לקיים מצוות הדלקת נר חנוכה, או שלעניין חנוכה די גם בדירת עראי, ומצאנו מגדולי הפוסקים שכתב[יד] שאדם שנמצא בימי החנוכה ברכבת יכול לקיים את מצוות הדלקת הנרות ברכבת עצמה (אם יניחו לו להדליק שם...) מאחר וגם רכבת מוגדרת כבית לעניין מצוות נרות חנוכה.

וכן כתב הגאון הרב שלמה זלמן אוירבך זצ"ל[טו] שמאחר שמצוות הדלקת הנרות נוהגת רק ח' ימים, אין צריך בבית קבע כדי לקיים מצווה זו, ודי בדירת עראי, ואין זה דומה לגדרי מצוות מזוזה, מאחר ומצוות מזוזה נוהגת כל השנה, ולכן צריך לעניינה בית הראוי לדיורים של כל השנה - כלומר - דירת קבע.

ומעתה יש לומר שהוא הדין גם באשר למטוס, שהמטוס יכול להיות מוגדר כבית לעניין מצוות נרות חנוכה מאחר ויש לו קירוי ודפנות, אף על פי שהוא עף באוויר, ואין רגילים לדור בו למשך זמן ארוך.

ולאחר שביררנו שעיקר מקום דיורו באותה לילה הוא ב'מטוס', ועתה ביררנו שהמטוס נחשב כ'בית' לעניין הדלקת נרות חנוכה, נראה שצריך הוא להדליק נרות חנוכה במטוס.

הדלקת נר חנוכה בנר חשמל

אולם זאת ברור לכל בר דעת כי לפי הוראות הביטחון אין הוא יכול להבעיר אש במטוס...ולכן צריכים אנו לברר האם ניתן לקיים מצוות הדלקת נרות חנוכה בנרות חשמל כגון פנס וכדומה.

והנה האחרונים דנו בזה רבות[טז], והעלו כמה וכמה סברות מדוע אי אפשר לקיים מצווה זו בנרות חשמל ועיין בהערה, אך למעשה דעת הגאון הרב שלמה זלמן אוירבך זצ"ל[יז] שבשעת הדחק באין לו

אפשרות אחרת יכול לקיים מצוות הדלקת נר חנוכה בנר חשמל (כגון פנס) ובשני תנאים: א' מדובר בנורת להט ולא בנורת לד וכדומה[ח] ב' יש לפנס אנרגיה הצבורה בתוכו (כגון מצבר או בטריה) המספיקה לפחות לחצי שעה[ט].

וכמו כן מאחר וצריך שיהיה ניכר הדבר שמדליק נר זה לצורך מצוות הדלקת נרות חנוכה, ידביק על הפנס מדבקה עם כיתוב המוכיח כן, כגון 'נר חנוכה' וכדומה.

ויכולים להסתפק בהדלקת פנס אחד, שכך היא עיקר המצווה נר אחד לכל המשפחה, ואם ירצו להדר להדליק מספר פנסים כמניין הימים ואף לפי מספר בני הבית, אדרבה ואדרבה.

ואחר ראותנו כל הנ"ל, נראה להלכה ולמעשה שכך יעשו[י], וידליקו נרות חנוכה במטוס באופן הנ"ל, ונראה לעניות דעתי שהמברך על הדלקה זו יש לו על מה לסמוך[כא].

ואם רצונם להדר ולחשוש לכל השיטות, הרי שיש להם להדליק נרות חנוכה בג' מקומות, גם בבית מארחיהם בדרום אפריקה[כב] (אע"פ שמיד לאחר ההדלקה יצאו לדרך) וגם במטוס באופן הנ"ל, וגם בביתם ברעננה על ידי שליח (מאחר וסוף וסוף ישהו בביתם ביום זה ויאכלו שם ארוחת בוקר וצהריים[כג]) אך בכל המקומות ידליקו ללא ברכה[כד], ונמצא שאם יעשו כך יפסידו את ברכות ההדלקה, ואשר על כן יש לעיין האם עדיף להדר בריבוי מקומות ההדלקה ובכך יפסידו את הברכה, או להדליק רק במטוס ובברכה[כה].

א - וגם בני משפחתו אינם מתגוררים בבית, שאילו בני משפחתו היו נשארים בבית פעמים שהיה יכול לצאת בהדלקתם עיין בסימן תרע"ז סעיף א'.

ב - עיין ביאור הלכה סימן תרע"ז ד"ה 'במקום שאוכל' שכתב: 'דכיוון שאין שום אדם בבית למי ידליק', עי"ש.

ג - ביאור הלכה שם בשם פרי חדש.

ד - הליכות שלמה חנוכה פרק י"ד סעיף י"ח ובדבר הלכה שם אות ל"ד, ועוד. אמנם דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (כך מובא בספר פניני חנוכה עמ' ק"ו ועמ' ק"ח) שרק אם יעקור מביתו למשך ד' ימים רצופים מימי החנוכה ייחשב כעוקר מקום דירתו, אך כמדומה שסוגיין דעלמא לא כך.

ה - אמנם כתבו הפוסקים (עיין פס"ת סימן תרע"ז אות ד') שאם יוצאים מביתם לאחר פלג המנחה שזה כבר זמן הדלקת נרות חנוכה בערב שבת, צריכים להדליק בביתם (אם עכ"פ מדליקים במקום שעוברים ושבים רואים את הנרות עיין מש"כ בתשובה אחרת) וכמובאר לקמן לגבי חתן שמתחתן בימי החנוכה, שמאחר ובזמן הדלקת הנרות נמצא בביתו הקבוע הרי ששם מקום הדלקתו, אמנם לענ"ד אין זה מוכרח ויש לומר שהדבר תלוי במח' האם הדין של 'ככתה אין זקוק לה' הוא גם בערב שבת ודו"ק.

ו - כך דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פניני חנוכה עמ' קי"א) אך יש להדגיש שלשיטתו זהו רק אם עוזב את בית מארחיו לאחר ששהה בו ד' ימים רצופים מימי החנוכה וכדלעיל הערה 4.

ז - הליכות שלמה שם סעיף י"ט ובדבר הלכה שם, וטעמו שאם עוקר את דירתו בתוך החצי שעה של ההדלקה הרי זה כמי שלא נתן שמן כשיעור בזמן ההדלקה עי"ש.

ח - עיין הדעות השונות ומראי מקומות במשנה ברורה מהדורת 'דרשו' סימן תרע"ז ציון 15.

ט - ועיין בשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן קנ"ח שפסק שמי שעוזב את ביתו חצי שעה לאחר זמן ההדלקה לטוס לחו"ל שידליק בביתו.

י - לפוסקים שיש ללכת אחר מקום הלינה ואחר עיקר מקום השהות בלילה וודאי שאי אפשר להחשיב את הבית בדרום אפריקה כמקום דירתו, ואפילו לדעת הגרש"ז שיש ללכת אחר היכן שנמצא בזמן ההדלקה, מ"מ לדעתו צריך להישאר שם חצי שעה וזה אינו יכול לעשות כמבואר, ונשארה רק דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שזמן ההדלקה הוא המחייב גם אם לא יישאר שם חצי שעה.

יא - כן מוכח מדברי האחרונים המובאים לקמן בהערה הבאה וכן מוכח משו"ת מהרש"ם חלק ד' סימן קמ"ו בת' לגבי הדלקת נר חנוכה ברכבת, וכן הוא בהליכות שלמה ריש הלכות חנוכה, ועוד ועוד.

יב - כבר דנו רבות באחרונים האם מצוות הדלקת נרות חנוכה היא חובת הבית, או שהיא חובת הגברא רק שצריך שיהיה לו בית, ודומיא תפילין של יד שהוא חובת הגברא רק צריך שיהיה לו זרוע כדי שיוכל לקיים מצווה זו, עיין בפני יהושע ובשפת אמת על מסכת שבת דף כ"א ע"ב.

יג - והנה על אף שכן דעת רוב הפוסקים וכן מוכח לכא' מדברי רש"י במסכת שבת דף כ"ג ע"א ד"ה 'הרואה', ומתוס' למסכת סוכה דף מ"ו ע"א ד"ה 'הרואה', מ"מ מדברי הערוך השולחן סימן תרע"ז סעיף ה' מבואר שגם מי שאין לו בית חייב ויכול לקיים מצוות הדלקת נרות חנוכה במקום שבו הוא דר (גם אם הוא דר ברחוב ללא קורת גג) וכן נקט בשו"ת 'ציץ אליעזר' חלק ט"ו סימן כ"ט, וכן בשו"ת 'אז נדברו' חלק שביעי סימן ס"ז (ועיין שם איך שביארו את דברי הראשונים הנ"ל) ומעניין שבספר 'פסקי תשובות' (סימן תרע"ז אות ג') העתיק להלכה כשיטות מחודשות אלו מבלי להזכיר כלל את הדעות החולקות (וברמב"ם הלכות חנוכה פרק ד' הלכה א' משמע שצריך 'בית' ומנגד בהלכות ברכות פרק י"א הלכה ב' וג' משמע שלא צריך חפצא של בית כדי להתחייב במצווה זו)

יד - שו"ת מהרש"ם חלק ד' סימן קמ"ו.

טו - שו"ת מנחת שלמה תנינא (ב-ג) סימן נ"ח.

טז - עיין הליכות שלמה פרק ט"ו סעיף ג', פסקי תשובות תרע"ג סעיף א', מ"ב מהדורת 'דרשו' סימן תרע"ד ציון 3 (והסברות לגריעותא הן בגלל שצריך פתילות ושמן, וצריך חומר המתכלה, ועוד)

יז - הליכות שלמה שם.

יח - שסוף כל סוף צריך 'נר' ונר הכוונה לאש, ורק חוט להט המתאדם נחשב כאש, משא"כ לד ודומיו.

יט - שהרי צריך שיהיה כבר בזמן ההדלקה כמות שמן המספיקה לחצי שעה כמבואר בסימן תרע"ה סעיף ב', ולכן אם הנר חשמל מחובר למערכת החשמל אין זה מועיל מאחר וזרימת החשמל מתחדשת בכל רגע ורגע ונמצא שבשעת ההדלקה לא היה שמן כשיעור.

כ - ואילו היו יכולים להישאר חצי שעה בדרום אפריקה לאחר הדלקת הנרות ורק לאחר מכן לצאת לדרך היה נראה להכריע שידליקו שם ויסמכו על דעת הגרש"ז זצ"ל, אך אחר שאין זמנם בידם, יש להם לעשות לפי האמור לעיל.

כא - הנה דעת הגרש"ז שברכבת יש להדליק נרות חנוכה ללא ברכה (הליכות שלמה פרק י"ג סעיף ג') וכנראה משום שלא היה ברירא ליה שזה נחשב 'בית' לדרים שם באופן אקראי, אולם נראה שאפשר לעשות ס"ס, ספק שמא הלכה שיטת הערוך השולחן הציץ אליעזר והאז נדברו שלא צריך בית כלל, ואף את"ל דבעי 'בית' שמא מטוס ורכבת נחשבים ל'בית', ובסימן תפ"ט מבואר שעושים בכה"ג ס"ס להתיר לברך, ואף ששם י"א שהוא משום שי"א שספירת העומר היא דאורייתא, מ"מ בנד"ד ניתן לצרף גם שיטת המור וקציעה סימן תרע"ב (בדעת הטור והבית יוסף) שלא אומרים ספק ברכות להקל בהדלקת נרות חנוכה עיין שם טעמו (ומה שמדליק בנרות חשמל עיין בהליכות שלמה פרק ט"ו סעיף ג' דעת הגרש"ז שמי שמדליק בנר חשמל בהתקיים התנאים הנ"ל יכול גם לברך על הדלקה זו)

כב - לצאת ידי דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל המובאת לעיל הערה 6 ובנידון דידן בשנה זו (תשע"ח) מוצאי שבת חנוכה הוא נר חמישי של חנוכה נמצא ששהו ד' ימים רצופים מימי החנוכה בדרום אפריקה, וא"כ לדעת הגרי"ש אלישיב יש להם להדליק נרות חנוכה בדרא"פ אף אם מיד יצאו לדרך.

כג - וכן ראיתי הוראת הגרש"ז בספר הליכות שלמה חנוכה פרק י"ג הערה 20.

כד - כי בדרום אפריקה לא יוכלו לברך מאחר ולא יוכלו להישאר שם אפי' חצי שעה וממילא לפי הרבה דעות זהו לא מקום הדלקתם, ומנגד במטוס גם לא יוכלו לברך מאחר וכבר הדליקו בדרא"פ ושמא כבר יצאו ידי חובה.

כה - שלכא' מאחר והברכות אינן מעכבות א"כ עדיף להרבות במקומות ההדלקה להרוויח כמה שיותר שיטות שקיימנו את עצם המצווה, אבל מנגד שיטת המור וקציעה לעיל הערה 21 שברכת המצוות של הדלקת נר חנוכה שונה היא משאר ברכות המצוות, ועוד שהדלקת נר חנוכה ללא ברכה מרגישה לאנשים כעיקר החסר מן הספר.

על השטרות החדשים של בנק ישראל

/ הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בפרשתנו פרשת מקץ (בראשית מ"ד, א') כתוב: ושים כסף איש בפי אמתחתו.

הנה משרד האוצר ובנק ישראל הנפיקו בימים אלה שטרות חדשים, של 20 ש"ח, ושל 100 ש"ח, ועל גבם דמויות נשים, ויש לעיין האם מותר להשתמש בשטרות אלו, מצד "לא תתורו".

והגאון רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א כתב לי וז"ל: הנלענ"ד דשרי להשתמש בשטרות אלו מכמה טעמי תריצי:

א תחילה וראש, הנה על פי רוב, אין העולם מביטים בהתבוננות מעמיקה בדמויות שעל גבי המטבעות והשטרות, אלא הדבר נעשה בין רגע בנתינת השטר או המטבע למוכר לקונה או

למשלם, ואין לב האנשים נתון על פרטי השטר והמוצג בו, (וכבר אמרו חז״ל במדרש (תנחומא פרשת מטות סימן ו׳), למה נקרא שמם זוזים, שזזים מזה ונותנים לזה), ובאופן כזה לא אסרו משום ״לא תתורו״, כי האיסור הוא רק בהסתכלות ובהעמקה בדמות אישה, ולא בהבטה בעלמא, ובפרט כשאינו מביט להנאה, וכמו שכתב במשנה ברורה (סימן ע״ה ס״ק י״ח). ע״ש. וכן כתב בשו״ת תורה לשמה (סימן שצ״ד), כשאינו מתכוון לראות ביופיה קיל טפי. יעו״ש.

ב עוד י״ל שרוב האנשים המשתמשים בשטרות טרודים במלאכתם להפקיד או למשוך כסף מן הבנק, לשלם ולקנות, והרי זה בכלל בעבדתיה טריד, דלא חיישינן להרהור עבירה, וכמבואר בגמרא בעבודה זרה (כ:) שמטעם זה מותר להרביע בהמה, וראה עוד בזה בש״ך יו״ד (סוף סימן קצ״ה), ובשו״ת בנין ציון ח״א (סימן ע״ה), ובספר טהרת הבית ח״ב (עמ׳ רכ״ב). ועוד.

ג הנה בגמרא בתענית (ה:) אמרו כל האומר רחב רחב מיד נקרי ביודעה ובמכירה, וביאר רבינו יוסף חיים בספרו בן יהוידע (שם), שכל זה דווקא כשראה אותה בחיים חיותה במלא קומתה, אך אם ראה אותה בצורה ותמונה בלבד, אין לחוש. יעו״ש. והאריך בזה בשו״ת יביע אומר ח״ט (חאו״ח סימן ק״ח). והכי נמי בנידון דידן, הנשים הנדפסות על גבי השטרות, אין האנשים מכירים אותם כלל בחייהם, ולא ראו דמותם בקומתם, ולא חיישינן בזה להרהור כלל.

ד ואם יוספים אנחנו, הנה הנשים הנדפסות על גבי השטרות הנזכרים, נפטרו זה מכבר לפני שנים רבות, ובאשה מתה, הדבר קיל טפי, שאין בא להרהור כל כך, וכמו שכתב בשו״ת הב״ח (סימן שצ״ד), וכן כתב רבי יוסף משאש זצ״ל בספרו אוצר המכתבים ח״ג (סימן אלף תתמ״ז), יעו״ש. ובמקום אחר הארכנו בזה גבי הדפסה בספר של תמונת אישה שנפטרה.

ה ונוסף גם הוא שתמונות אלו נעשו בצורה עמומה שאיננה בולטת ובצבעים חלשים שאינם צבעוניים ומושכים את העין, ולכן אין העין צדה להסתכל בזה כל כך, וכבר הביא בספר שולחן מנחם (חאהע״ז ח״ו עמ׳ ע״ד) בשם הרבי מלובביץ׳ זי״ע, שהתיר להדפיס את תמונת אשתו הרבנית, בתנאי שידפיסו בצבע שחור לבן, שלא יהיה בכלל בגדים צבעוניים, ומה עוד שהרבנית לא הופיעה בכלל בפני ציבור ואיננה בכלל מכירה הבא לידי הרהור, ומה עוד שהאנשים אינם מסתכלים ליהנות, אלא בהבטה בלבד. יעו״ש. והוא הדין בנידון דידן.

ועל פי כל האמור אין כל חשש להשתמש בשטרות אלו על אף שמודפסת עליהם צורת אישה, וכבר ראינו גדולי ישראל שהשתמשו בעבר בשטר עשרה שקלים חדשים, על אף שהייתה מודפסת עליו דמות אישה, וכן גדולי עולם באירופה השתמשו ומשתמשים במטבעות ושטרות עליהם מודפסת דמות מלכת בריטניה ודמויות נוספות ואין פוצה פה ומצפצף.

ומספרים בדרך מליצה על חסיד אחד שבא לפני האדמו״ר שלו, ואמר לו שהדפיסו שטרות עם דמויות נשים, והוא איננו יודע כיצד לנהוג ומה לעשות, ואיך להשתמש בהם, וגם שאר החסידים מסתפקים בדבר, והאדמו״ר השיב לו תשובה השערה: לך ואמור לכל החסידים שכל מי שיש לו ספק או פקפוק בשטר הזה שמודפסת עליו דמות אשה, שיעביר לי אותו, אני אינני חושש בדבר, ואשמח להשתמש בו...

וה׳ יתברך מלא רחמים, יערה עלינו רוח ממרומים, להתקדש ולהיטהר בקדושת קדומים, ראשונים כמלאכים שרפים ותחכמונים, (עכ״ל).

****

עוד הסתפקתי לפני כמה חודשים אודות השטרות חדשים של 02 ש״ח ושל 100 ש״ח אשר עליהם הודפסו דמויות נשים מפורסמות. לפני הוועדה לתכנון שטרי כסף, הוגשה הצעה להדפיס שטרות חדשים עליהם מודפסים תמונות רבנים ואימרותיהם התורניות, ובמקרה שכזה תהיה בעיה לכאורה להכנים שטרות שכאלה ל״חדרי נוחות״, ויש לנהוג בהם בכבוד, או להדפיס שטרות עם דמויות נשים מפורסמות, שיש בזה לכאורה בעיית צניעות, ומה עדיף.

וכתב לי בזה אחי הגאון רבי אברהם יהודה הכהן רבינוביץ שליט״א, וז״ל: נראה פשוט שבוודאי עדיפא שיהיה תמונות של רבנים ואמרותיהם בתורת ה׳, שהרי כתב המגן אברהם (סימן פ״ה ס״ק ד׳) בשם הספר חסידים, אם נכנס בלבו הרהור עבירה, מותר להרהר בדברי תורה בבית הכיסא, מפני שזהו כמו להפרישו מאיסור, שהתורה מצלת מהרהורים רעים, והביאו הערוך השלחן (סעי׳ ב׳) והמשנה ברורה (ס״ק י״ג) ועוד פוסקים.

ועוד שבלאו הכי הרי בדרך כלל זה נמצא בכיסו, והמשנה ברורה (בסימן מ״ג ס״ק כ״ה) הביא להתיר להכנים כתבי הקודש בבית הכיסא, אפילו בכיסוי אחד. ובפרט בנידון דידן שסתם כיס כהיום הוי שני כיסויים.

ועוד הבט: וראה מה שכתב בשו״ת בצל החכמה (ח״ו סי׳ קכ״ד) ובשו״ת משנה הלכות (ח״ה סי׳ קי״ז) ובשו״ת שבט הלוי (ח״ו סי׳ ח׳) ובשו״ת יביע אומר (ח״ד סי׳ כ״א וכ״ב) שכולם כתבו להתיר להכנים לבית הכיסא שטרי כסף שמודפס עליהם דברי תורה, ואפילו פסוקים, כיון דלשם חול הודפסו, ועיין שם עוד. (עכ״ל).

והגאון רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט״א השיב לי בזה וז״ל: בגמרא בשבת (סד.) דרשו את הפסוק, ״ויקצוף משה על פקודי החיל״ (במדבר ל״א), אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר להן משה לישראל שמא חזרתם לקלקולכם הראשון, אמרו לו לא נפקד ממנו איש, אמר להן אם כן כפרה למה, אמרו לו, אם מידי עבירה יצאנו, מידי הרהור לא יצאנו, מיד ונקרב את קרבן ה׳. ונמצאנו למדים שהרהור עבירה חמור מעבירה עצמה, (וראה עוד בזה למרן הראש״ל רבינו עובדיה יוסף זצ״ל בספרו מאור ישראל (שם) ותרווה נחת).

ומהכא איכא למידק גבי נידון דידן, שחמור הרהור עבירה באותן דמויות נשים מפורסמות, המודפסות על השטרות, יותר מ״עבירה״ של זלזול בכבוד שטרות המודפסות בהם דמויות רבנים ומדברי תורתם, ואין הצר שווה בנזק המלך, ועל כן ודאי שעדיף להדפיס דמויות רבנים, מאשר דמויות נשים, ואע״פ שיכולים שטרות אלו להגיע לידי בזיון, הנה כבר האריכו בזה הפוסקים להתיר להיכנס עם שטרות אלו לבית הכיסא, וכפי שהעלה מרן הראש״ל רבינו עובדיה יוסף זצ״ל בשו״ת יביע אומר ח״ד (חיו״ד סימן כ״א אות ד׳), לגבי שטרות כסף אשר מודפס עליהם קטעים מהמגילות הגנוזות בספר ישעיה, ובהם אזכרות שם שמים, וניתן להבחין בזה על ידי זכוכית מגדלת, ומותר להיכנס בהם לבית הכיסא ולבית המרחץ, כשהם מכוסים בבגדו או בארנק, וכן מותר לשרפם ולבערם בזמן שירצו להוציאם מן המחזור, עכ״ד. וכ״כ בזה בשו״ת אוהל יששכר (סימן ע״ה), ובשו״ת משנה הלכות ח״ה (סימן קנ״ז), ובשו״ת ציץ אליעזר חט״ז (סימן ל״א), ובספר גנזי הקודש פרק ד׳ (סימן ס׳). יעו״ש.

ועל כן יש מעלה בהדפסת תמונות דמויות רבנים תלמידי חכמים

ומאורי הדורות על גבי השטרות, ובפרט שהסתכלות בדמות הצדיקים, יש בה מעלה גדולה לנשמה, וכמו שכתב מרן החיד"א בספרו מדבר קדמות (ערך ציור) וז"ל: כאשר יצייר האדם בדעתו צורה קדושה, הנה הצורה הקדושה שידמה בדעתו, ישלים שכלו. וזהו שאמר ר' אבא (זוהר פרשת משפטים דף קכ"ג:) שהייתה צורת ר"ש מצויירת לפניו, והיה משיג על ידי זה השגה גדולה, וזהו סוד שאמרו חז"ל חייב אדם להקביל פני רבו, וכן כתב רבינו האר"י זצ"ל כי כאשר יתקשה בדבר תורה יצייר צורת רבו, וטוב לו להבין העניין. עכ"ד. ועוד אומר החיד"א בשם האר"י ז"ל: דהרוצה להצליח בלימודו ולהבין, יצייר בדעתו דמות דיוקנו של רבו, ובזה ייפתחו לו שערי אורה ("תורת החיד"א" פרשת תרומה אות ל"ג בשם האר"י ז"ל). ועוד האריכו בזה רבות במעלת ההסתכלות בפני צדיקים, ומעלה זו דוחה את החשש מפני זלזול בכבוד התורה, כי עדיפים פני הצדיקים על פני דמויות נשים מפורסמות. (עכ"ל).

ולסיום חשבתי בדרך צחות שהנה השטרות חדשים, של 20 ש"ח, ושל 100 ש"ח, יש על גבם דמויות נשים, וזהו מרומז בפרשת חיי שרה שכתב רש"י וזה לשונו: בת ק' כבת כ', ודו"ק.

[מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף" החדש על המועדים]

סיפור לשבת

כשהקיסר מכיר טובה

(שעשה נסים לאבותינו)

("שו"ת מלמד להועיל" חובר ע"י הגאון רבי דוד צבי הופמן זצ"ל, שהיה מגדולי הפוסקים בגרמניה. הגרד"צ זצ"ל השיב את רוב תשובותיו בכתב לרבני גרמניה בין השנים תרל"ד תרפ"ב. מרבית התשובות נוגעות לזמנינו כאילו נשאלו בדור זה. סיבת הדבר משום שהחילוניות פשתה בגרמניה כבר אז בעוצמה גדולה, מתוך כך הריצו רבני הקהילות להגרד"צ את שאלותיהם הסבוכות והוא נהג להשיב להם בכתב. הגרד"צ הופמן נולד בוורבו שבהונגריה, בשנת תר"ג, ונלב"ע בברלין תרפ"א. הספר פורסם לראשונה בשנת תרפ"ה ע"י בנו הרב משה יהודה. בשנת תשנ"ח יצא לאור הספר ע"י נינו הרב דוד צבי ב"ר נתן נפתלי ז"ל במוה"ר משה יהודה זצ"ל.)

בפתיחת הספר הוא מביא סיפור מופת מדהים, והנה הוא ככתבו וכלשונו כפי שהגין שמע ממקור מהימן ביותר: "את הסיפור שמעתי בשנת תשמ"ב מפי חולה קשיש בביה"ח עין כרם בירושלים. נקלענו אני והקשיש לשיחה בה התרגש לשמוע ששמי דוד צבי הופמן ואני נינו של מחבר ה"מלמד להועיל".

משששמע זאת אמר לי: בוא נא ידידי ואספר לך משהו נפלא על אבי זקנך. את הסיפור שמעתי מפי מו"ר הגאון ר' יחיאל יעקב ויינברג, בעל שו"ת "שרידי אש," שהיה כידוע תלמידו של הגאון רד"צ הופמן. מעשה בשני יהודים ששרתו בצבא הרוסי באחת ממחנות הצבא ברוסיה. השניים- יראי שמיים- נהגו להתפלל כל בוקר תפילת שחרית בחשאי בשעה מוקדמת כתפילת ותיקין. "עבירה" כזו בימים של המשטר הקומוניסטי דאז, הייתה מחייבת אותם מאסר בסיביר תוך סבל ועינויים קשים. לרוע מזלם נכנס קצין רוסי לחדר בעת ששניהם היו עטורים בתפילין. נכנס הלה ושואל בשאגה מהו הדבר הזה שבראשכם? תוך שהוא שואל, הניף ידו וסטר סטירה מצלצלת לאחד מהם. השניים קרצו זה לזה והחליטו להגן על עצמם בהכאת הקצין, עד שהכוהו למוות, ומיד ברחו ונמלטו על נפשם אל מחוץ למחנה. ברור היה להם, שאם יתברר שהרגו את הקצין יוצאו שניהם להורג. כעבור שעות ספורות נמצא הקצין ההרוג וחקירה מהירה העלתה את שמות שני היהודים הנמלטים כחשודים ברצח. בינתיים הצליחו שני הנמלטים לחצות את גבול רוסיה, והגיעו לקהילה יהודית בגרמניה. המשטרה החשאית הרוסית פעלה במהירות ועד מהרה התפרסם בעיתונות שהצאר הרוסי דורש מן הקיסר הגרמני את הסגרת השניים. האחרון כמובן הבטיח להסגירם, ומשטרת גרמניה החלה בחיפושים קדחתניים. השמועה נפוצה בין המוני יהודי גרמניה דאז, שהמשטרה מחפשת מי מהקהילות נותנת מחבוא לרוצחי הקצין הרוסי. משששמע הגרד"צ הופמן על העניין, כנראה חקר ודרש על מקום מחבואם, וגם ידע מתוך כך שבתוך זמן קצר לא תוכל אותה קהילה להחזיק בשניים. בוקר אחד הכין עצמו הגרד"צ לצאת לדרך ארוכה, לקח עמו תיק גדול, הודיע לביתו שעליו לצאת לדרך ליומיים בעניינים חשובים, פניו היו מועדות לרב הקהילה שהחביא את שני היהודים הנמלטים. משהגיע אליו הגרד"צ, שוחח עמו בסודיות וביקש לפגוש את השניים. אמר לו הרב שכל מי שיוצר עמם קשר מסתכן בנפשו, אך הגרד"צ התעקש ולא ויתר. לקחו הרב והביאו אל השניים שהיו במרתף סמוך. אחר שיחה קצרה אמר הגרד"צ לרב, הרשה נא לי לקחת עמי את השניים, ומעתה תסור כל אחריות ממך ומקהילתך. הרב הנדהם על אומץ ליבו והחלטיותו והסכים. מיד פתח הגרד"צ את תיקו הגדול, והוציא מתוכו שמלות נשים ופאות נוכריות. השניים פשטו בגדיהם ולבשו בגדי נשים. תוך כדי כך הורה להם הגרד"צ שיתלוו אליו, ואם ישאלם אדם דבר, יסמנו בידיהם שאינם יודעים את השפה המדוברת, ויצביעו עליו כידיד ובן משפחה השולט בשפה הגרמנית. השלושה מיהרו לתחנת הרכבת הנוסעת לברלין

המשך בעמוד הבא...

כששתי "הנשים" יושבות בקרון והגרד"צ יושב מולם. משהגיעו לברלין סידר הגרד"צ לשניים מקום מחבוא ודאג לכל צרכיהם. לא חלפו ימים רבים, והקיסר הגרמני חלה, ובצד הפרסומים על החיפושים אחר הנמלטים, התפרסם גם מצבו הבריאותי הקשה של הקיסר. הכתבות מסרו שכמה מגדולי הרופאים הגרמניים נואשו מלרפא את הקיסר. מה עשה הגרד"צ? הזמין אליו את רופאו האישי (המספר ידע למסור את שמו ולצערי אני אינני זוכר) ואמר לו: ידידי הזדרז וסע אל הקיסר, מסור לו ששמענו כאן בקהילתנו בברלין על מצבו הקשה, ואמור לו שהרב דוד צבי הופמן שלחך אליו לנסות את כוחך ולרפא את הקיסר. אמר הרופא לגרד"צ הרי גדולי הרופאים לא הצליחו הכיצד אצליח אנוכי למצוא מרפא לקיסר. אמר לו הגרד"צ: ה' יהיה בעזרך ותצליח לרפא את הקיסר, תמתין שם כמה ימים ומשיתחזק ויוטב לקיסר, בוודאי יזמין אותך אליו וישאל מה מגיע לך. וכשתגיע לכך אמור לו שר' דוד צבי שלחך, והוא מבקש ממך לתת אזרחות גרמנית לשני היהודים המבוקשים ע"י הצבא הרוסי. רופאו של הגרד"צ שהיה מופתע מצעדו הנועז של רבו , נסע לקיסר ואמנם התקבל שם במהירות. לא חלפו ימים, ומצב בריאותו של הקיסר השתפר, ותוך ימים מועטים נוספים התחזק והבריא. הקיסר ידע שהרופא איננו תושב עירו ועליו לחזור לביתו. קרא לו ואמר: אין גבול להכרת הטובה שיש לי כלפיך, הושעת אותי מסבל וסכנת מוות. מה תבקש ממני, אעשה כל אשר אוכל לשלם לך כראוי. ענה לו הרופא, אינני רוצה פרוטה, הנני מבקש רק דבר אחד בשמו של הגרד"צ הופמן מברלין: תן נא אזרחות גרמנית לשני היהודים שנמלטו מרוסיה לגרמניה. הקיסר בשמחה ובנחרצות התקשר טלגרפית באותו מעמד לצאר הרוסי ואמר לו בערך כך: יש לי בקשה אליך אדוני הצאר, הפסק נא מיד את כל תהליכי הבילוש אחר שני החשודים ברצח הקציין, החלטתי לתת להם אזרחות גרמנית ואינני רוצה לשמוע יותר כל פרסום בעניין. לחץ הרופא את יד הקיסר וברכו בשם הגרד"צ ברכת רפואה שלימה והצלחה ונפרד ממנו. כשהגיע חזרה לברלין אל הגרד"צ, סיפר לו את כל הקורות אותו וסיים: מורי ורבי ידעתי מתמיד שאדוני הוא אחד מגדולי פוסקי גרמניה, אבל את זאת לא ידעתי שאדוני גם בעל מופתים. ענה לו הגרד"צ, אבקשך בכל לשון של בקשה לא לספר לאיש את הדבר הזה. אני מניח, שעובדת אי ידיעת הסיפור במשפחתנו נבעה מענוותנותו של הגרד"צ שלא רצה שידובר בנס הזה שנתגלגל על ידו. רק הגרי"י ויינברג שהיה מקורב מאוד לגרד"צ ואחר פטירתו ישב על מקומו, הוא בלבד ידע את הסיפור. כאמור בדרך מקרה (רק מ־ה') הגיע הסיפור אלי מתלמידו כנזכר לעיל, עכ"ל."

[מבקשי תורה]

שביבים / שאול שיף

וישמע ראובן ויצילהו מידם / הקשר בין פרשת יוסף ואחיו לימי החנוכה

/ הרב חנוך ארנטרוי זצ"ל

בכל שנה נקראת פרשת יוסף ואחיו בימי החנוכה. סמיכות הפרשיות מוצאת את ביטויה במדרש (שה"ש) עה"פ "הדודאים נתנו ריח" - ו"על פתחינו כל מגדים" - זה נר חנוכה שעל הפתחים.מהו הקשר והיחס בין שני הדברים אשר נראים רחוקים זה מזה הן בתקופה והן בעניין?

רבי חנוך ארנטרוי זצ"ל (ב"קומץ המנחה") מבאר: חגי זיכרון נקבעים בדרך כלל לרגל נצחונות במלחמה. גם על ימי החנוכה יכולים היינו לסבור לתומנו, כי נקבע זכר לנצחון של מעטים על רבים, שהיה בימים ההם בזמן הזה. אמנם היו שם ניצחונות מזהירים שזכרם נשמר לדורות רבים, אולם למעשה הסיבה לקביעת ימים אלו להלל והודאה נבעה מהדלקת נר צנוע שלא כבה במקדש. והיה בחנוכה נס נגלה ונס נסתר, אנחנו חוגגים הימים רק על יסוד הנס הנסתר. צורת העבודה לציון הנס הנסתר היא בגלוי ובפרהסיא. ואדרבא זה צורך המצוה שתיעשה ברבים לפרסומי ניסא.

נעיין עתה בהצלת יוסף ע"י ראובן. לכאורה קשה להבין מדוע מייחסת התורה את הצלת יוסף לראובן, הרי בבור אשר יעץ להשליך אותו היו כידוע נחשים ועקרבים שבדרך הטבע עלולים להמיתו. וכן עצם עצתו להצילו ע"י השלכתו לבור נתבטלה, כי הוציאוהו ומכרוהו לעבד. בכל זאת נתנה לו התורה את השבח כמצילו של יוסף. יש לנו כאן עדות של רוח הקודש שכל מטרת ראובן הייתה "למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו". מכאן יש לנו חיזוק לדברי הגמרא "כל העושה מצוה בסתר הקב"ה מכריז עליו בגלוי". רק התורה יכולה להעיד על מחשבתו שהייתה לטובה. וזה מה שאמרו חז"ל "הדודאים נתנו ריחם" הדודאים אשר מזכירים את ראובן, נתנו ריחם בסתר, והתורה מפרסמת את הריח בגלוי. והקשר לסוף הפסוק "ועל פתחינו כל מגדים - זה נר חנוכה שעל הפתחים". את אותו נס נסתר של ה"מגדים" (שמן) אנו מפרסמים על פתחי הבתים, שכן במצות נר חנוכה ישנה מצווה מיוחדת של פרסומי ניסא - מצווה לפרסם את הנסתר בפרהסיא.

[ווארטים]

יום השמש

יום התשיעי שלאחר חנוכה, קראו לו בקהילות המגרב "יום השמש" ונהגו לחגוג אותו באווירה משעשעת לילדים. הנערים נהגו לעשות מדורות במרכז השכונה, הנשים הוציאו את הפתילות והשמנים שנשארו מחנוכה ושרפו אותן באמצע השכונה, או בפתחי חצרות

הבתים. יום לפני כן, ביום השמיני, הילדים עברו מבית לבית ומחצר לחצר ואספו את שאריות הפתילות של כל ימי החג והוסיפו אותן למדורה תוך כדי ריקודים ודילוגים. והיו שרים ומדקלמים בקול רם בשפת המקום את החרוזים הבאים: "כך מנהגנו, נשרוף פתילותינו ונבקש מאלוקינו: לשנה הבאה יחיינו ונחזור לארצנו, וארץ אבותינו, ירושלים החביבה עלינו, ולתורה ומצוות יזכנו, וזכות אור הנרות אשר הדלקנו יאיר עינינו ועיני בנינו באור התורה שהיא חיינו ואורך ימינו ובה נאבד שונאינו".

[ותודה לחמדת לבבי ר׳ יעקב הדני]

פרפראות לחנוכה

1. איזה רמז לתאריך של חג החנוכה מצוי בפרשת בראשית, הפרשה הראשונה בתורה?
2. הידוע לך על רמז נוסף בתורה אודות תאריכו של החג?
3. פרשת מקץ, חלה בדרך כלל בשבת חנוכה (לעיתים רחוקות היא חלה למחרת סיום החג), משופעת ברמזים מסוגים שונים מענייני דיומא. דוגמאות בבקשה?!
4. מצא רמזים נוספים לחנוכה בפרשת "ויגש" בספר בראשית ובפרשת אמור שבספר ויקרא.
5. גם בנביא מצאו רמז לחנוכה, והפעם בקשר למספר הכולל של הנרות והשמשים המודלקים במהלך החג. היכן?
6. ביום הראשון של חנוכה מברכים שלוש ברכות: "להדליק נר של חנוכה", "שעשה ניסים לאבותינו" ו"שהחיינו". מצא פסוק בתורה (רמז - בספר במדבר) הרומז לשלוש הברכות הנ"ל, לפי הסדר?
7. קח את מציאת יוסף אל בגדי יוסף ומחיר יוסף אל תוספת יוסף, ותקבל חנוכה.

והתשובות:

1. כ"ה בכסלו - 25 - רמוז במילה ה-25 מתחילת התורה: בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור. אגב אורחא, המילה "יהי" הקודמת ל"אור", ערכה המספרי בגימטריה הוא 25.
2. בבמדבר לג, א-מט מונה התורה את מסעיהם - תחנות החנייה - של בני ישראל: א. סוכות, ב. אתם, ג. פי החירות, ד. מרה, ה. אילים, ו. ים סוף, ז. מדבר סין, ח. דפקה, ט. אלוש, י. רפידים, יא. מדבר סיני, יב. קברות התאוה, יג. חצרות, יד. רתמה, טו, רמון פרץ, טז. לבנה, יז. רסה, יח. קהלתה, יט. הר שפר, כ. חרדה, כא. מקהלות, כב. תחת, כג. תרח, כד. מתקה, כה. חשמונה. התחנה ה-כ"ה, המזכירה את כ"ה בכסלו, היא איפוא חשמונה; מיותר לאזכר את האסוציאציה בינה לבין בית חשמונאי.
3. א. בחלום פרעה, אוכלות הפרות רעות המראה ודקות הבשר את הפרות יפות המראה והבריאות, וכן בולעות השיבולים הדקות את השיבולים הבריאות והמלאות. תופעה זו של התגברות החלש על החזק באה לידי ביטוי בולט בנס חנוכה: "מסרת גבורים ביד חלשים" (מתוך "על הניסים").
ב. הביטוי "בקנה אחד" המופיע בחלום פרעה ("והנה שבע שבלים עלות בקנה אחד בריאות וטובות, (בראשית מא, ה) מופיע שוב בתנ"ך בעניין אחד בלבד - המנורה: שלשה גבעים משקדים בקנה האחד כפתר ופרח ושלשה גבעים משקדים בקנה אחד כפתר ופרח כן לששת הקנים היצאים מן המנרה (שמות לז, יט).
ג. האותיות של "חנוכה" מופיעות ברצף אחד בשתי מילים סמוכות זו לזו: וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים (בראשית מג, טז).
ד. בתפילת "על הנסים" נאמר: ...מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך... סה"כ הידים - חמש, ככתוב בפרשת מקץ: וישא משאת מאת פניו אלהם ותרב משאת בנימין ממשאת כלם חמש ידות וישתו וישכרו עמו (בראשית מג, לד).
ה. בסוף פרשת "מקץ" ישנה הערת מסורה: קמ"ו, חזקיהו אמציה יהיה לי עב"ד סימן ותיבות אלפים כ"ה. ההערה המובלטת הנ"ל יחידה במינה בין כל הערות המסורה בסופי פרשיות בתורה. דהיינו, בשום פרשה, פרט לזו שלנו, אין התייחסות למספר התיבות בפרשה. יודעי ח"ן סבורים, שציון מספר התיבות בפרשה - 2025 - יסודו בקשר לחג החנוכה:

"נר" בגימטריה = 250
כפול 8 נרות = 2000 +
כ"ה (בכסלו) = 25 סה"כ 2025

4. א. כידוע, קיימת מחלוקת בין בית הלל לבין בית שמאי באשר לסדר הדלקת הנרות: מוסיף והולך (1,2,3... 8) כדברי בית הלל, או פוחת והולך (8,7,6... 1) כדברי בית שמאי: באים הפסוקים בפרשת "ויגש" (מד, יט) הסמוכה לחנוכה ו"מכריעים" כבית הלל: "אדני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח", דהיינו, ישנה שאלה אם ההדלקה היא "אב" - 1,2... וכו', או "אח 8,7.... והתשובה: ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן - אנחנו דוגלים בשיטה של הלל (הזקן) - אב - 1,2... ואילך...
ב. בפרשת "אמור" (ויקרא כד, ב, ד), לאחר סקירת כל המועדות (שבת, פסח, שבועות, ראש השנה, יום כיפורים, סוכות) נאמר: צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלת נר תמיד... על המנרה הטהרה יערך את הנרות לפני ה׳ תמיד. האם אין לפנינו רמז ברור לחנוכה?!
5. ישעיהו ו, א-ב: בשנת מות המלך עזיהו וארא את אד-ני ישב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל. שרפים עמדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף.

שרפים עומדים ממעל לו: סה"כ מספר הנרות הרגילים שחייבים בהם לאורך שמונת ימי החנוכה הוא 36 (1+2+3+4+5+6+7+8) כמניין לו. השמשים ("שרפים") עומדים ממעל ל- ל"ו הנרות.

6. במדבר כא, ח: ויאמר ה׳ אל משה עשה לך שרף ושים אתו על נס והיה כל הנשוך וראה אתו וחי.

שרף = "להדליק" / נס = "שעשה נסים" / וחי = "שהחינו".

7. מציאת יוסף - חן (וימצא יוסף חן בעיניו, בראשית לט, ד).

בגדי יוסף - שש = ו (ולבש אתו בגדי שש, בראשית מא, מב).

מחיר יוסף - כ (...וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף, בראשית לז, כח).

תוספת יוסף - ה (...עדות ביהוסף שמו, תהילים פא, ו).

לקבץ ולסחוט

בעדת יהדות תימן יש שנהגו לאחר ימי החנוכה לקבץ הפתילות ולסחטן והשתמשו בשמנן כסגולה לרפואת מכה או להדליק מהן נר בביהכ"נ.

(שלחן ערוך המקוצר - סימן ק"כ הערה נ"ד)

אורות דחנוכה

מובא מתלמידי הבעש"ט הק' זי"ע, שלכן אין מסכת בש"ס לחנוכה, מפני שהמסכת עדיין לא נשלמה, ותושלם רק לעת ביאת המשיח.

[פרדס החנוכה בהקדמה]

❋❋❋

הרה"ק ה'אהבת ישראל' מויז'ניץ זי"ע, שאל מדוע מובאים דיני חנוכה במסכת שבת דווקא, והשיב כי חז"ל אמרו [פסחים קיב] עשה שבתך חול, אותיות חו"ל מרמזות על ח' ימי חנוכה ואשר בהם מדליקים ל"ו נרות, ומקומם בעניני 'שבתך'.

❋❋❋

אירע פעם, כשהדליק כ"ק אדמו"ר מויז'ניץ זי"ע נרות חנוכה בביתו [עקב חולשתו], הוציאו את הילדים מחדרו, מחמת הדוחק. בעת אמירת "לשם יחוד", שאל הרבי נו, ברמיזה, את המשמשים, היכן הילדים. בשמעו שהוצאו עקב הדוחק, הניח את סידור התפילה מידו הק', ושם את נר השעוה במקומו, בהמתינו עד שיוחזרו הילדים לחדרו. בתום ההדלקה, סח ואמר, 'איך אפשר להדליק נרות חנוכה, כשהילדים אינם, הלא חנוכה עיקרו הוא משום חינוך.

[מאיר החיים]

❋❋❋

בנר שמיני של חנוכה, הלך הרה"ח משה הויזמן זצ"ל להיות נוכח בהדלקת נרות חנוכה של כ"ק אדמו"ר ר' שמעון נתן נטע מלעלוב זי"ע. בהיכנסו לחדרו של הרבי, ראהו מסתובב בחדרו כארי בסוגר, פניו להבים ומחשבותיו מרחפות במקום אחר, הרשנ"ן לא הבחין בו בתחילה, כשהרגיש בנוכחותו שאלו: "מה לך פה", השיבו ר' משה כי הוא משתוקק לראות את הרבי בהדליקו את הנרות. אמר לו הרבי: "יש לך עדיין להמתין זמן רב", וזרזו לשוב לבית המדרש. לאחר שעה ארוכה חזר ר' משה ועלה שנית לבית האדמו"ר, והנה כמעשהו בראשונה כן מעשהו בשניה, עדיין היה מסובב בחדרו הלוך ושוב הפעם לא עצר בעדו ר' משה והשתומם על המחזה עד למאוד ושאל את פי הרבי על פשר הדבר. שח לו הרבי כי באותו יום התקיימה בישיבת "חיי עולם" בה למד, מסיבה לכבוד מושל מחוז ירושלים מטעם המנדט הבריטי סיר רונאלד סטורס, וגם הוא נטל חלק באותה מסיבה ולחץ את ידו של המושל יחד עם שאר הנוכחים. "הגע בעצמך" הוסיף הרבי והקשה על עצמו, "האיך יד זו שלחצה את ידו הטמאה של הנכרי יכולה לגשת כעת ולהדליק נרות חנוכה".

[מכתבי הרה"ח יאיר וינשטוק הי"ו / מתוך ליקוטים וסיפורים נפלאים]

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

מערכת בסוד שיח
מאחלת לקוראים
חג אורים שמח

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדואייל: besod@013net.net